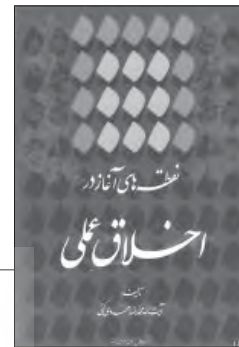

نقطه‌های آغاز در «اخلاق عملی»

مجموعه گفتارهای اخلاقی آیت‌الله محمدرضا مهدوی کنی

ناشر: دفتر نشر فرهنگ اسلامی
سال انتشار: ۱۳۷۱

❖ تدوین: محسن داوری

چنانکه می‌دانیم، علم اخلاق در پی دست‌یافتن به قواعدی است که به کاربردن آنها موجب دستیابی به خیر و سعادت می‌شود. البته اخلاق، تنها یک سلسله احکام و دستورالعمل‌هایی که باید در عمل به کار بسته شود، نیست، بلکه دربرگیرنده مطالعه نظری و فلسفی و اخلاق نظری هم می‌شود. هدف اصلی اخلاق نظری، کشف بنیادهایی است که همه کردارهای انسانی باید بر آن استوار شود. در آیین اسلام، همه تعالیم اخلاقی از سرچشمه‌های زلال وحی و تعالیم انبیا نشئت گرفته‌اند؛ رنگ غالب دین اسلام، اخلاق و آیات قرآن کریم و احادیث معصوم ما سرشار از آموزه‌های تربیتی و اخلاقی است. علاوه بر آن، در طول تاریخ حیات اسلام، بزرگان دانش و اخلاق، کتاب‌های اخلاقی بسیاری با الهام از قرآن و روایات تألیف کرده‌اند. ادبیات فارسی نیز همچون آینه‌ای تجلی‌گاه اخلاقیات اسلامی است. به‌عنوان نمونه، از **گلستان** و **بوستان** سعدی، **دیوان شمس** و **مثنوی معنوی** می‌توان نام برد. کتاب‌های اخلاقی علامه مجلسی، **معراج السعاده** و **مثنوی** ملا احمد نراقی نیز از نمونه‌های برجسته کتب اخلاقی به شمار می‌آیند. علاوه بر کتاب‌های یادشده که به‌نوعی تبیین و تفسیر آموزه‌های اخلاقی آیات و روایات هستند، در روزگار ما نیز تلاش‌هایی برای تنظیم و طرح‌ریزی نظام اخلاقی اسلام در راستای دستیابی به باطن مفاهیم اخلاقی آن صورت گرفته است. برای نمونه کتاب ارزشمند **فلسفه اخلاق** اندیشمند شهید استاد مرتضی مطهری نمونه چنین تلاش‌ها و کوشش‌هایی است.

با تأسف باید اذعان کرد که در دهه‌های اخیر، کوشش‌هایی چنانکه باید و شاید در راستای تدوین کتاب‌های اخلاقی از سوی محققان شیعه صورت نگرفته است. با عنایت به اینکه شاکله اصلی آیین مقدس اسلام، اخلاق و اصلی‌ترین هدف آن سعادت است، به نظر می‌رسد که باید تلاش‌هایی جدی در تدوین و طرح‌ریزی کتاب‌های متنوع اخلاقی از سوی صاحب‌نظران حوزه و دانشگاه صورت پذیرد و نظام اخلاقی اسلام با توجه به روش‌های جدید علوم انسانی سامان داده شود و صد البته، پرداختن به مباحثی همچون فلسفه اخلاق، اخلاق در مدیریت، اخلاق سیاسی، اخلاق و رویارویی با تقدیر تکنولوژیک و... باید در زمره اولویت‌های پژوهندگان مسلمان قرار گیرد. در میان کتاب‌های اخلاقی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به زیور طبع آراسته شده‌اند، کتاب

اخلاق عملی آیت‌الله محمدرضا مهدوی کنی جایگاه و نقشی ویژه دارد. این کتاب که در سال ۱۳۷۱ به عنوان کتاب سال برگزیده شد، مجموعه سخنرانی‌های ایشان در سلسله جلسات درس اخلاق دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) است که پس از تنظیم و گردآوری از سوی حجت‌الاسلام علی دوست به علاقه‌مندان ارائه شده است.

مؤلف در دیباچه کتاب با اشاره به تاریخ علم اخلاق در اسلام به دیدگاه‌های گوناگون در این باره اشاره کرده، با تقسیم‌بندی اخلاق به اخلاق نظری، تطبیقی و عملی، به بحث درباره اخلاق عملی پرداخته است. ایشان اخلاق عملی را دربرگیرنده آداب و دستورهایی خاص در مسیر تزکیه و تهذیب می‌داند که التزام به آنها ضرورت دارد و از طریق عمل، ما را به هدف، نزدیک‌تر می‌سازد.

ناگفته نماند، مؤلف در دیباچه کتاب ضمن اینکه اخلاق عملی را ثمره نیت مؤمن - که اصل و سرچشمه فضیلت‌های اخلاقی اوست - می‌داند؛ به بیست و یک نقطه آغاز در اخلاق عملی نیز که سرفصل‌های مختلف این اثر را تشکیل می‌دهند، اشاره کرده‌اند. البته ایشان یادآور شده‌اند که تحدید و مرزبندی در امور معنوی و جریانات مستمر کیفیات باطنی و اخلاقی بسیار دشوار است و طبقه‌بندی موردنظر که از معرفت نفس آغاز شده، به زهد و قناعت ختم می‌شود، نسبت به افراد و اشخاص و شرایط، شدت و ضعف پیدا می‌کند و نمی‌توان نسخه‌ای واحد برای همه سالکان الی‌الله تجویز کرد؛ چرا که اصول کلی حاکم بر اخلاق و مصادیق واجب و مستحب و حرام و مکروه و مباح برای همه یکسان نیست.

ایشان در ذیل هر یک از عناوین موردبحث با ذکر آیات و روایاتی به شرح و بسط موضوع پرداخته‌اند و با تبیین و توضیح هر یک، سعی در روشن کردن موضوع کرده‌اند. این کتاب که برگرفته از مجموعه سخنرانی‌های آیت‌الله مهدوی کنی است، در طرح و بیان مباحث بسیار مناسب و قابل توجه بوده، دارای روانی و سلاست خاصی است و برخلاف برخی آثار تألیفی دچار برخی تکلف‌ها و پیچیدگی‌ها نشده است؛ تا آنجا که گویی خواننده همواره خود را در محضر استاد، حاضر یافته، زیبایی کلام او را حس می‌کند. از این رو، به کتاب‌های اندیشمند شهید استاد مرتضی مطهری شباهت دارد که مطالب دشوار علمی را با بیانی ساده و دلپذیر بیان کرده است.

با این اوصاف، مطالعه کتاب حاضر و آشنایی با نقطه‌های آغازین می‌تواند شروع خوبی برای حرکت در صراط مستقیم اخلاق و تعالی انسانی و اسلامی و رسیدن به قله‌های عالی‌ترین خصلت‌های انسانی باشد؛ انسانی که می‌تواند به یاری خدا و مجاهدت و ریاضت به مرتبه «نفس مطمئنه» نائل آید و در مقام قرب الهی جای گیرد.

منبع:

- پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه (www.hawzah.Com)